

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.

Цюряк І.О.

У статті розглядаються педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі особистісно орієнтованих технологій навчання.

Парадигма освіти в Україні, що змінилася за останні роки, припускає пошук прогресивних умов розвитку особистості, яка здатна здійснювати самореалізацію й самовираження в контексті соціальних цінностей. Провідним питанням нашої статті є розгляд педагогічних умов, що сприяють підвищенню ефективності диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі особистісно орієнтованих технологій навчання. Підставами для їх опрацювання виступили:

- концепція особистісно орієнтованої освіти (Т. Гурова, Е. Зеєр, С. Кульневич, В. Серіков, С.Сисоєва та ін.);
- діяльнісний підхід до організації педагогічного процесу (Ю. Васьков, Т. Гришина, І. Котова, Є. Шиянов та ін.).

Двосторонній характер навчально-виховного процесу визначив важливість особистісно орієнтованих технологій, що в свою чергу дає перспективу створення таких умов, які сприяють орієнтації фахової підготовки майбутнього вчителя музики на його потребах й можливостях. Зазначимо, що аксиологізація музично-освітнього процесу необхідна для того, щоб відчуті значущість об'єктивних цінностей (у даному випадку цінностей хорового мистецтва) для подальшої професійної діяльності; вона допомагає визначити мотиваційно-споживчу сферу особистості. Переконаність у необхідності особистісного підходу в музично-педагогічному просторі заснована на аналізі сучасних соціокультурних процесів, а також наукових концепцій, присвячених ціннісному осмисленню буття людини [1; 2; 4; 6 тощо].

В основі теорії діяльнісного підходу закладені наступні ідеї:

- Л. Виготського про те, що особистість в активній формі повинна привласнювати історичний досвід людства, одним з найважливіших елементів якого є навички освоєння морально-естетичних цінностей;

- основи концепції поетапного формування розумових дій В. Генєцинського, що характеризують процес одержання знань у результаті виконання студентом системи дій;

- формування особистісного взаємозв'язку припускає зміни в структурі особистості й саме в процесі діяльності вони пізнають сутність об'єктивних цінностей і здобувають досвід самовизначення стосовно них (О. Бондаревська, Б. Братусь, А. Малінковська та ін.)

Діяльність такого роду здійсненна лише в особливому середовищі, завдяки вільному обміну думками, ідеями, особистісному підключенні студента й педагога в навчально-виховну взаємодію. При визначенні педагогічних умов вище зазначених положень ми керувалися принципом єдності змістового й процесуального аспектів в утворенні оптимальних рішень поставленої проблеми, а також знаннями об'єктивних і суб'єктивних закономірностей функціонування особистісної ситуації.

Виходячи із цього, нами були визначені педагогічні умови, що сприятимуть, на наш погляд, ефективному покращенню диригентсько-хорової підготовки студентів, а саме:

1) Організація діалогової взаємодії у навчально-виховному процесі. На нашу думку, стимулювання особистісного функціонування студента в ході навчання можливе лише в тому випадку, якщо він буде поставлений у позицію рівноправного суб'єкта даного процесу. Найповніший матеріал про діалогічне спілкування висвітлювали у своїх роботах такі вчені, як В. Біблер, А. Бодальов, В. Андрєєв, С. Бєгідова, Дж. Дьюї, К. Роджерс та ін. У нашому дослідженні такою квінтесенцією є професійна диригентсько-хорова підготовка та процес її аналізу. Принцип діалогічної взаємодії, застосований у ВНЗ, дозволяє відмовитися від традиційної дихотомії: педагог-студент, об'єднавшись на психологічному рівні, здійснюють освоєння диригентсько-хорового репертуару в співпереживанні, що є

обов'язковою умовою творчого процесу, і на світоглядному рівні - в співтворчості. Запропонована нами організація діалогічної взаємодії на заняттях диригентсько-хорового циклу дозволить так побудувати спілкування з творами музично-хорового мистецтва, щоб надати можливість кожному студенту реалізувати свій творчий потенціал, пізнати своє внутрішнє "Я", тобто зумовити можливість для прояву особистісних якостей. Це складний спільний пошук змістів, образів, засобів. У цьому зв'язку в музично-педагогічному процесі виникне певний комунікативний ланцюг: композитор - хоровий твір - педагог - студент - співпереживання - співтворчість. І принцип діалогічної взаємодії, відкриваючи всі комунікаційні канали, забезпечить постійний стимул до самовдосконалення, дозволить інтегрувати процес особистісного розвитку студента, стимулювати прояв суб'єктивних якостей (оцінювання, осмислювання, рефлексію).

Готовність педагога до діалогічної взаємодії, на нашу думку, припускає, крім такого суб'єктивного досвіду, наявність системи вмінь, які полягають у наступному: високому ступені володіння предметами диригентсько-хорового циклу, методиками їх викладання; вмінні реалізовувати виховну функцію хорового мистецтва, виділяти аксиологічне ядро твору, сприяючи пробудженню внутрішніх спонукальних сил, потреби в переживанні прекрасного; майстерності виявити в музично-хоровому репертуарі зв'язок із сучасністю, для цього «спроєктувати», «зблизити» епохи, явища для того, щоб історично проведені аналогії, порівняння викликали живе особистісне відношення студента. Цілком природно, що питання, винесені на обговорення на заняттях вище вказаних предметів, підбираються з урахуванням готовності студента, яку педагог повинен попередньо продіагностувати. Також діалогічна взаємодія припускає послідовне сходження до все більшої самостійності в ньому майбутнього вчителя музики, що забезпечить планування навчання як творчого процесу, незвідного до засвоєння готових правил і норм.

2) *Забезпечення індивідуально-психологічного комфорту студента на заняттях.* Цей принцип означає, що навчальний процес повинен бути організований і проведений так, щоб забезпечити мотивацію навчання й позитивне

емоційне відношення до нього. Такий стан досягається шляхом зняття всіляких психологічних бар'єрів, створення безконфліктного середовища, в якому кожен почував би себе комфортно, обстановки, що виключає виникнення почуття страху за невдале слово або дію. В особистісній ситуації студент відчуває «емоційне благополуччя», тому що воно забезпечує безумовне прийняття особистості людини у всій повноті його проявів [3, 116]. Ми вважаємо, що основною рушійною силою для створення вище вказаних умов є комплекс протиріч, з якими зустрічається майбутній вчитель музики при засвоєнні предметів диригентсько-хорового циклу, а саме:

- протиріччя між творчими здібностями особистості студента й вибором професії не за покликанням, низьким рівнем суб'єктивної спрямованості в оволодінні своєю фаховою діяльністю й високими суспільними вимогами до індивідууму педагога;

- протиріччя між обдарованістю кожного студента, його виявленням з точки зору особистісної й соціальної значущості та максимально можливим талантом педагога нового типу, що знаходить відображення у сучасній професіограмі вчителя;

- протиріччя між прагненням до самостійної роботи й дефіцитом чітких уявлень про це у педагога, системою педагогічної освіти в традиційних для ВНЗ формах та інтенсивно-новітніми моделями сучасної підготовки майбутнього вчителя музики.

Виходячи з цього, ми пропонуємо наступну модель створення педагогічних умов нейтралізації численних негативних психологічних факторів для майбутнього фахівця музики, що виникають під час опанування ним своєї діяльності: перевага включеного спостереження, опора на самоконтроль, самооцінку, самоаналіз, саморегуляцію самими студентами (рефлексивні здібності), диференційований творчий підхід до кожного з них; динамічний характер, відкритість і гнучкість змісту програм хорознавства, диригування, хорового класу та практикуму роботи з хором, їх поступове, наростаюче ускладнення; відсутність психологічного дискомфорту на індивідуальних, парних, групових заняттях з диригування при

досягненнях чи невдачах студентів, настрої на позитивний емоційний тонус у роботі над складними хоровими творами, створення атмосфери повної творчої свободи, ініціативи; гарна методична оснащеність процесу диригентсько-хорової підготовки, наявність потрібної методичної, спеціальної, загальнонаукової літератури, фонохрестоматій, наочних посібників, методичних рекомендацій, розробок, різноманітного дидактичного матеріалу з предметів хорознавства, диригування, хорового класу та практикуму роботи з хором.

Впроваджуючи ці новації в процес диригентсько-хорової підготовки студентів, ми припускаємо, що вони повинні забезпечити розвиток творчої мотивації, стимулювати чітко виражений особистісний прояв у професійно-педагогічній діяльності, тим самим витісняючи індивідуальні, егоїстичні, репродуктивні. Іншими словами, рівноправна взаємодія, прийняття, емпатійність і є та психологічна основа, що сприяє формуванню сфери відносин особистості й стане, у свою чергу, об'єктивною умовою для реалізації особистісної ситуації при засвоєнні предметів диригентсько-хорового циклу.

3) Диференційований підхід до активізації особистісних структур студента, їхньої кореляції в умовах подальшої професійної діяльності. Ми вважаємо, що аналіз хорового твору (музична герменевтика) - це альфа й омега професійної музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики. Для покращення вивчення репертуару на індивідуальних заняттях з диригування ми пропонуємо використовувати методи, спрямовані на активізацію інтелектуальної, емоційно-вольової структур особистості студента, які необхідні для формування свідомого відношення до нього. Отже, ми виокремлюємо складові особистісно орієнтованого навчання у диригентсько-хоровій підготовці й пропонуємо їх при опрацюванні хорових творів, а саме:

- самостійність при засвоєнні та аналізі тексту й контексту хорового твору на заняттях з диригування, опора на рефлексивні здібності (самооцінку, самоаналіз, самоконтроль, саморегуляцію тощо);

- індивідуалізація програми практичної діяльності студентів з різними рівнями диригентських знань та вмінь на основі пріоритетних цінностей особистості;

- диференційований взаємозв'язок між розумовою діяльністю й особистісними переживаннями майбутнього фахівця в сполученні з досвідом його творчої роботи на заняттях, їх єдність як основа формування особистості;

- впровадження операціональних новацій в систему диригентсько-хорової підготовки: участь студентів у розробці її цілей, змісту; спільне обговорення проекту ІНДЗ (індивідуальних навчально-дослідних завдань з хорознавства, диригування, практикуму роботи з хором тощо), захист творчих проектів занять, його фрагмента, позакласного заходу тощо.

Виходячи з вище зазначеного, ми пропонуємо наступні методи:

1. Метод інтонаційно-виконавського аналізу. Він містить комплексний підхід до вивчення хорового твору, що спрямований на розкриття його ідейно-образного змісту, осягнення цілісної форми й на цій основі, створення студентом власного бачення певного, чіткого, виразного диригентського жесту.

2. Метод художніх асоціацій (художнього пізнання). Один із ефективних способів розвитку й формування пізнавальної сфери особистості студента. Особливість його, на нашу думку, полягає в тім, що міркування-діалог студента й педагога ведеться завдяки тому або іншому хоровому твору, де студент корелює свої вже сформовані професійні установки, рефлексує своє бачення життя, майбутню фахову діяльність тощо.

4) Художньо-творча самореалізація, самовдосконалення, саморозвиток студентів, які можливі лише за умови прояву ними особистісних функцій (самооцінювання, самоосмислювання, рефлексії тощо). Певна творча діяльність майбутнього фахівця при вивченні хорового репертуару на заняттях з диригування, що є внутрішньою умовою функціонування особистісної ситуації, на нашу думку, ймовірна при стимулюванні його індивідуальної поведінки. Ми пропонуємо метод проблемних творчих завдань (ПТЗ). ПТЗ - є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-

конструкторського характеру, що використовується в процесі вивчення програмного матеріалу предметів диригентсько-хорового циклу й завершується разом зі складанням підсумкового іспиту чи заліку з даної навчальної дисципліни. Завдання виконуються в бесіді, дискусії й мають, як правило, форму «питання-відповідь» або діалогічну. Для того, щоб студенти змогли самостійно включитися в рішення ПТЗ необхідно, на нашу думку, підготувати їх, створивши певну базу суб'єктивного мислення, яка виявиться достатньою для сприйняття проблемних ситуацій. Тому, передусім, ми пропонуємо дати майбутнім фахівцям необхідний мінімум знань з аспектів хорового і диригентського виконавства. Надалі створити умови для усвідомленого застосування матеріалу попередніх лекцій-бесід за допомогою експрес-повідомлень, які готують самі студенти, що будуть представлені ними у вигляді самостійних розробок (відповідно до отриманих ними знань, умінь і суб'єктивних інтелектуальних можливостей) однієї з наступних послідовно викладених тем, паралельно опрацьовуючи проблемні питання.

Взаємозв'язок етапів застосування особистісної ситуації з видами проблемних творчих завдань в диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики представлений нами у вигляді таблиці:

Етапи застосування особистісної ситуації при рішенні проблемних творчих завдань	Види проблемних творчих завдань з дисциплін диригентсько-хорового циклу
Самооцінювання, самоаналіз	Оціночно-рефлексивні. Припускають висловлення індивідуальних суджень студента.
Осмислювання, вибір засобів інтерпретації, діалог, дискусія	Ціннісно-сміслові. Завдання на дозвіл суб'єктивного вирішення протиріч.
Рефлексія	Індивідуально-рефлексивні. Пов'язані з виробленням власної особистісної позиції, рефлексуванням «Я - образа».

Отже, ми спробували практично довести, що на сьогодні стає очевидним важливість питання про вдосконалення системи музично-педагогічної освіти й, зокрема, диригентсько-хорової підготовки студентів та застосування в ній особистісно орієнтованих технологій, які, певною мірою, визначають всю структуру праці викладача. З вище викладеного зрозуміло, що все більше в ній посідають місце інноваційні підходи. Але новітні технології не можуть розвиватися самі по собі, вони

повинні стати органічною частиною всього науково-обґрунтованого навчального процесу вищої школи. Насамперед, первинною має бути досконала практична діяльність педагога-музиканта, його індивідуальний та творчий досвід.

Література:

1. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования. - М.: Прометей, 1990. - 188с.
2. Бегидова С.Н. Влияние индивидуально-психологических особенностей на развитие творческих способностей будущих специалистов // Т и ПФК.–1995. - № 5-6.–С.41-43.
3. Ершов П.М., Ершова А.П., Букатов В.М. Общение на уроке, или режиссура поведения учителя. – М.: Флинта, - 1998.–336с.
4. Олейник М.А. Формирование личностно-ориентированного профессионального мышления будущего учителя музыки. – Дис. ... канд. пед. наук. – Волгоград, - 1998. - 145с.
5. Перфильева И.А. Философско-эстетические основания новой парадигмы музыкально-педагогического образования //Методология музыкального образования: проблемы, направления, концепции. – М., 1999. – С.28-37.
6. Полякова Е.С. Задачи музыкально-педагогического образования и подготовка учителя музыки // Наука і сучасність: Збірка наукових праць. - К., 2004. - Т.42. - С.75-82.
7. Смирнова Т.А. Теоретичні і методичні засади диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: Дис. ... докт. пед. наук. - К., ІПППО, 2004. - 506с.

THE NEWEST TECHNOLOGIES IN CONDUCTOR-CHORAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC.

Tsyuryak I. A.

The pedagogical conditions, which contribute to raising the effectiveness of the conductor-choral training of the future teacher of music, on the basis of personal-centered techniques of studying are considered in this article.

ЗАЯВКА

на участь у роботі Всеукраїнської науково-практичної конференції на тему:
«Сучасна мистецька освіта: проблеми, технології, перспективи».

Автор доповіді: **Цюряк Ірина Олександрівна**, викладач кафедри музики та хореографії з методиками викладання Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тема доповіді: **«Інноваційні технології в диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики».**

У статті розглядаються педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі особистісно орієнтованих технологій навчання.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА.

Прізвище, ім'я, по-батькові: Цюряк Ірина Олександрівна.

Місце роботи, посада: Житомирський державний університет імені Івана Франка, кафедра музики та хореографії з методиками викладання, викладач.

Зарахована до аспірантури заочної форми навчання 1 листопада 2003 року за спеціальністю 13.00.02 «Теорія і методика навчання музики та музичного виховання».

Адреса: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 129-в, кв. 59.

Дом. тел. (0412) 24-11-72, **роб. тел.** (0412) 37-45-59, **моб тел.** 097-533-00-89.